

Szász Jenő

Regionális autonómia a Székelyföldön

„A döntés szabadsága, a mi dolgainkban mi magunk határozzunk!” – vágná rá talán az egyszerű járókelő is, ha megkérdeznénk, hogy mi az autonómia. Úgy gondolom azonban, hogy nem árt körüljárni, tisztázni az egyes fogalmakat, különösen, hogy legutóbb *Andreas Gross* jelentése kapcsán ismét felszínre kerültek az eltérő autonómia-értelmezések. Azonban azt már is az elején le kell és le lehet szögezni, hogy a Székelyföld fejlődési esélyeit, lehetőségeit nagymértékben meghatározza, sikerül-e autonómiát szereznie, és az autonómia melyik típusát tudja kivívni. Kolumbán Gábor vitaindítójában nagyon pontosan meghatározza Székelyföld fejletlenségének okait rámutatva arra, hogy a kettős peremhelyzet, a modernizáció megkésettisége, illetve a tudatos összefüggő területfejlesztési politika hiánya kívándorlási hullámhoz vezetett. Azonban a jelenlegi körülmények egyáltalán nem azt mutatják, vetítik előre, hogy a felsoroltak pótlása megtörténik.

Egyébként én is osztom azoknak a véleményét, hogy ma szinte divat regionalizmusról, regionális autonómiáról beszélni. A politikum és a politológia szakértői pedig minduntalan elodázzák annak tisztázását, hogy mi itt Erdélyben, Székelyföldön milyen regionális építkezési modellt kellene hogy kövessünk. Nyilván olyant, amely kivitelezhető és ugyanakkor hiteles.

Az elv oly egyszerű és logikus, hogy csodálkozni legfennebb azon lehet, hogy nem alakult még ki a konszenzus a belső önrendelkezés ügyében. Az egyszerű elv mögött másféle utakat, másféle eszközöket látnak a közélet szereplői. Az RMDSZ vezetőinek és az autonómia velük szemben álló elkötelezettjeinek szóhasználatában mást és mást jelent a döntés és az akarat, attól függően, hogy ki és milyen céllal hivatkozik rá.

A *Maastrichti Egyezmény* (1992) új szakaszt nyitott a nyugat-európai régiók fejlődésében. Új dimenziókkal gazdagította az európai szövetkezés és a regionális (etnikai) emancipáció ügyét.

Itt nyitnom kell egy zárójelet az etnikai fogalom miatt. *Andreas Gross* úgy nyilatkozott a *Krónikának* adott interjújában (2003. július 10.), hogy nem kedveli az etnikai jelző alkalmazását az autonómiára. Igazat kell adnunk neki, hiszen az autonómia elkötelezettjei számára is nyilvánvaló, hogy az a közösség, amelyet egyetlen kohéziós erő – az azonos etnikum – köt össze, (például a nyugati államokban élő nagy létszámú vendégmunkás) nem tarthat igényt önrendelkezésre. Ezzel ellentétben a szülőföldjén élő és ott őshonos kisebbségek tagjait nemcsak az azonos etnikum köti egymáshoz.

Szülőföldjük őrzi történelmüket, emlékeiket, hagyományaikat – a tájtól elszakíthatatlanul tovább él múltjuk. Összetartozásukat az etnikumon túl őrzi a hagyományos helynevek, földrajzi nevek, kultúrájuk, a helyhez kötődő szokásaik. *Aki ezt tagadja, megtagadja az adott közösségtől az azonosságtudatához való jogát.* Történelmi öröksége, kultúrája, és hagyományai révén a romániai magyarság Erdélyhez, mint történelmi régióhoz kötődik, ezért az erdélyiség nemzeti identitásának szerves része.

Visszatérve a *Maastrichti Egyezmény*hez, annak megfogalmazói kifejezésre juttatták azt a felismerést is, hogy a különféle (*regionális*) művelődések nagy értéket képviselnek nemcsak hordozóik, hanem egész Európa szempontjából. Noha a regionalizáció folyamatában még sok a bizonytalanság és nagyok az eltérések, az integrációt egyelőre a nemzetállamok képviselik. A *Régiók Bizottságának* felállításával *Maastricht* erőteljesen sarkallta *szubszidiaritás*-elvének gyakorlati alkalmazását is. Hatványozottan érvényt szerzett tehát annak az igyekezetnek, hogy a döntéseket minél közelebb vigyék az emberekhez. Lépést tett abban az irányban, hogy a régióknak is beleszólása legyen az őket érintő összeurópai opciók kidolgozásába. A *Maastrichti Egyezmény* az intézményesített partneri viszonyok meghonosításával sokat tett mind kontinentális és nemzeti, mind tájegységi szinten.¹

Hadd idézzek egy szakértői véleménykutatást is, amely a régió-fogalom értelmezését firtatta. A határozott véleményt nyilvánítok nagy többsége (89%) szerint a régió lényegéhez tartozik a *gazdasági együvértartozás*. Hasonlóképp nagy egyetértést szerzett (82%) az a kijelentés, miszerint bármely régió léte *sajátos szellemiséget* is feltételez. Ugyancsak sokan értenek egyet azzal, hogy a régió lényegéhez tartozik a *közös történelmi múlt, a tradíció*. Szintén többségi (66%) vélemény az, hogy a régió lényegéhez tartozik a *nyelvi-kulturális összetartozás*, hasonló (64%) az igazgatási szempont fontosságát jelző kijelentéssel (*a régió lényegéhez tartozik az igazgatási-önkormányzati intézményesültség*) való egyetértés. Ugyanakkor csak kevesen tartják alapvetőnek például a vallás régióképző szerepét (31%), míg fele-fele arányban megosztott volt a válaszolók csoportja abban a tekintetben, miszerint a régió lényegéhez tartozik a táji-természeti egyveretőség.²

Gazdasági együvértartozás

Érdekes, de talán nem véletlen, hogy a megkérdezett szakemberek döntő többsége, 89 százaléka véli úgy: a régió egyik legfontosabb ismérve a *gazdasági együvértartozás*. Én is úgy vélem, ahhoz, hogy a megvalósíthatósághoz közelebb kerüljünk, fel kell térképezni Székelyföld, Erdély gazdaságát oly módon, hogy kiderülhessen számunkra, hogyan *mozog a pénz!* Még ha

konyhanyelven is fogalmaztam, fontos a kérdést tisztázni, amikor régiók kialakításáról beszélünk.

Sajátos szellemiség

Az általunk eddig használt és meghatározott régiókkal kapcsolatosan éppen a *sajátos szellemiség* kérdésköre jelenti a legsúlyosabb hiányosságot. Nem igazán tudunk mit kezdeni vele. Annak tisztázása is érdekes lenne, hogy egy-egy régió szellemisége csak úgy *lesz*, vagy tenni is kell azért valamit, hogy *legyen*? A *kivárásos* és a *cselekvéses* politikai magatartásformák konfliktusa itt is megjelenik.

A régió-fogalom másik két fontos tartalmi meghatározója a *közös történelmi múlt*, *tradíció*, illetve a *nyelvi-kulturális összetartozás*; a mi esetünkben egyértelmű, ha Székelyföldet tekintjük a vizsgálandó/kialakítandó régiónak. Ha nem, akkor itt is gondjaink vannak. A történelmi székek ugyanis mára összemosódtak, ugyan belső használatban még föl-föltűnnek ezek a régió-megjellelölések, de már nem tekinthetjük a székeket valóságos kiségióknak.

Igazgatási-önkormányzati intézményesültség

Vitathatatlan, hogy teljes jogú régiókról csak akkor beszélhetünk, ha a régió-meghatározás szerinti *igazgatási-önkormányzati intézményesültség* meg lenne. Ez nincs meg, és a román hatalom – eddigi tapasztalataink szerint – mindent elkövet majd, hogy ez ezután se valósulhasson meg.

Jóllehet a régiók kialakítása felé az önkormányzati típusú szervezési minta a megvalósíthatóságot jelentené, erre egyelőre nincs igazán mód, ugyanis a román közigazgatás igyekszik megakadályozni minden ilyen törekvést. De akkor mi lehet az a követendő út, ami hozzáfűzhető, hogy a számunkra (is!) fontos régiók létrejöhessenek?

Ha nincsen mód arra, hogy a közigazgatás végezze el a természetes régiók kialakítását, akkor más utat kell keresni.

Kezdetben a civil szférát és egy-egy régió gazdasági szereplőit kell régió-szintű együttműködésekbe, képviselőtestekbe, érdekvédelmi szervezetekbe tömöríteni. A nem kormányzati és költségvetési támogatásból működő intézmények végezhetnék el azt a munkát, ami egy-egy régió *sajátos szellemiségét* megteremthetné. A közigazgatás pedig – Bukaresttől függetlenül – igazodni fog, mert igazodnia kell! A kérdés csupán az, ki kerül lépéselőnybe?

A regionalizmus után beszéljünk az autonómiáról

Az Andreas Gross jelentése alapján elfogadott 1334 (2003) sz. Európa Tanácsi Határozat, melynek címe: *Az autonóm régiók pozitív tapasztalata mint konfliktusmegoldást sugalmazó ihletforrás Európában*, az autonómia fogalmát körbejárva leszögezi:

1. Sok európai ország már megoldotta belső feszültségeit, illetve most oldja fel ezeket a területi és kulturális autonómia változatos formáinak bevezetésével (...);

2. Tagadhatatlan, hogy az autonómia olyan fogalom, amelynek negatív konnotációi vannak. Fenyegetésnek tűnhetnek az államok területi integritására nézve, a szecesszió irányában tett első lépésnek, *azonban legtöbbször kevés tény támasztja alá e nézőpontot.*

3. Az autonómia, ahogy azt azokban az országokban alkalmazzák, amelyek országos szinten tiszteletben tartják az alapvető jogokat és szabadságjogokat, jórészt úgy tekinthető, mint egy „állam-alatti megegyezés”, mely lehetővé teszi a kisebbség számára, hogy gyakorolja jogait, és megőrizze kulturális önazonosságát, miközben biztos garanciákat nyújt az állam egységére, szuverenitására és területi integritására nézve.

4. A „területi autonómia” kifejezést olyan, általában szuverén államokon belül kialakított berendezkedésre értik, ami által egy bizonyos régió lakosai tágabb hatalmi jogosítványokat kapnak, amelyek tükrözik sajátos földrajzi helyzetüket, és amely oltalmazza és előmozdítja kulturális és vallási hagyományait. A „kulturális autonómia” kifejezés a nyelvi és kulturális jogok gyakorlásának lehetővé tételére utal. Az esetek többségében ez egybeeshet a decentralizáció elvének alkalmazásával.

5. Az Európa Tanács tagállamainak többségében az alkotmány nem ismeri el az egyoldalú kiváláshoz való jogot. *Azonban az oszthatatlanságot nem kell összetéveszteni az egységes állam fogalmával, és az állam oszthatatlansága ekként összeegyeztethető az autonómiával, a regionalizmussal vagy a föderalizmussal.*

Megállapíthatjuk tehát, hogy a Székelyföldnek – mint régióknak – önálló gazdasági fejlesztési stratégiára, végső soron pedig autonómiára van szüksége ahhoz, hogy a népességfogyást és az elvándorlást megállítsuk, és élhető, jövőt biztosító társadalmi, gazdasági, kulturális környezetet teremtsünk.

A népszámlálási adatok megjelenése után sok vélemény és kommentár járta körül az asszimiláció-kivándorlás-fogyás miértjeit. A folyamat azonban bizonyosan nem most kezdődött, elég megnézni, hogy hogyan ürültek/ürülnek ki a falvak Székelyföldön. Az erőltetett szocialista iparosítás és a falurombolási tervek, amelyekből mi „szerencsére” még „csak” a vidéki infrastruktúra és a helyi közösségek elsorvasztását értük meg, kiürítette, el-

öregítette a falvainkat. Egy-egy székelyföldi város nem „élheti fel” a falvait, egy város nem prosperálhat szűkebb és tágabb szerves környezete nélkül, mint ahogy az elvándorlás, az anyaországba, Budapestre település sem gazdagítja Magyarországot.

Ezért megmaradásunk, létünk feltétele az önálló stratégiával rendelkező Székelyföld. Ennek megvalósításához pedig – sok egyéb mellett – a mainál jóval nagyobb döntéshozatali kompetenciára van szükségünk.

Úgy gondolom, hogy most abba a helyzetbe kerültünk, amikor érvényes az a közmondás, hogy: Néma gyermeknek az anyja sem érti a szavát. Ha nem beszélünk arról, hogy közösségünk igenis autonómiát akar, ha nem jelenítjük meg igényünket, ha nem tesszük kérdéssé közéletünket ebben az irányban, akkor a kivárásos politikával nemigen hull az ölünkbe belső önrendelkezésünk amúgy természetesnek mondható joga.

Jegyzetek

¹ Lásd Gáll Ernő: *A regionalizmus kihívása*, <http://forras.rkk.hu/0009/gall.html>

² Nemes Nagy József: Régiók, regionalizmus. *Educatio*, 1997. 3. sz., 407–423.